DOI 10.26886/2520-7474.3(47)2021.5

UDC: 159.9:61;159.923

**EMOTIONAL WELFARE AS A DETERMINING FACTOR IN THE
DEVELOPMENT OF THE MOTIVATIONAL AND SEMANTIC SPHERE
WITH DIABETES SUGAR PATIENTS**

**I. Volzhentseva, Dr. of Psihological Sciences, Professor,
Academician of Ukraine Technological Academy (UTA)**

<http://orcid.org/0000-0003-0458-531X>

e-mail: iv.volzhentseva@yandex.ru

Hryhoriy Skovoroda Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University,
Ukraine, Pereyaslav-Khmelnytskyi

The article provides a theoretical analysis of the problem of emotional welfare / disadvantage. It is emphasized that emotional welfare is a determining factor in the development of the motivational and semantic sphere of patients with diabetes sugar, which ensures an active attitude to the world, needs, goals, motivational attitudes, meaning-life, and value orientations. The importance of emotional welfare in the family and educational institutions as a determining factor in the development of the personality of a child with diabetes sugar is emphasized. A number of reasons that violate emotional welfare are presented, and components that can contribute to creating an atmosphere of emotional welfare of a child with diabetes are highlighted.

Key words: patients, diabetes sugar, emotional welfare, emotional disadvantage, motivational and semantic sphere.

доктор психологічних наук, професор, академік Української технологічної академії (УТА), Волженцева І. В., Емоційне благополуччя як визначальний фактор розвитку мотиваційно-смислової сфери хворих на цукровий діабет/ Переяслав-

Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, Україна, Переяслав.

У статті наводиться теоретичний аналіз проблеми емоційного благополуччя / неблагополуччя. Підкреслено, що емоційне благополуччя визначальний фактор у розвитку мотиваційно-сислової сфери хворих на цукровий діабет, що забезпечує активне ставлення до світу, потреб, цілей, мотиваційних установок, смисло-життєвих, ціннісних орієнтирів. Акцентовано важливість емоційного благополуччя в сім'ї і навчальних закладах як визначального чинника розвитку особистості дитини, хворої на цукровий діабет. Представлена низка причин, які порушують емоційне благополуччя, виокремлено компоненти, які можуть сприяти створенню атмосфери емоційного благополуччя дитини, хворої на цукровий діабет.

Ключові слова: хворі, цукровий діабет, емоційне благополуччя, емоційне неблагополуччя, мотиваційно-сислова сфера.

Постановка проблеми. На сучасному етапі, у період інформаційного натиску, прискорення ритму життя, негативної динаміки міжособистісних взаємовідносин, центральною проблемою психології здоров'я є збереження духовної, соціальної, психічної і соматичної компонентів. Безумовно, наявність хронічного захворювання, такого як цукровий діабет, призводить не тільки до погіршення загального стану людини, а й до емоційного напруження, тривоги, депресії, порушень емоційного благополуччя.

Основи ідеї проблеми емоційної сфери було закладено такими педагогами і психологами як Л.І. Божович, Л.С. Виготський, А.В. Запорожець, О.Н. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, Д.Б. Ельконін; виявлення динаміки емоційної сфери особистості представлено у

дослідження Дж. Уотсона, В. Штерна, К. Бюлера; концептуальні підходи до розвитку емоційної сфери у контексті процесу формування особистості представлено у роботах А.В. Запорожця, А.Ф.Лазурського, Я.З. Неверович, Г.Я. Трошина, П.М. Якобсона; психологічні проблеми пацієнтів з цукровим діабетом представлені такими вченими як: Ф. Александер, Т.Д. Василенко, Е.П. Качан, О.О. Кирилова, Т.В. Меллина, В.Д. Менделевич, Д.Н. Поберей; мотиваційно-смилову сферу хворих цукровим діабетом розглядали Е.В. Арсланбекова, Н. Пезешкиан, А.А. Файзулаєва, А.В. Штрахова; питання емоційного благополуччя розглядалися Л.А. Абрамян, Г.М. Бреслав, А.В. Запорожцем, А.Д. Кошелевою.

Так, проблему емоційного світовідчуття, риси емоційного благополуччя розглядав А.В. Запорожець, а пізніше його колеги і учні А.Д. Кошелева, Л.А. Абрамян та ін. [15].

Ряд авторів, таких як О.Р. Баєнська, Г.М. Бреслав, І.А. Захаров, А.Д. Кошелева, В.У. Лебединський, М.М. Ліблінг, О.С. Микольська розглядають низку причин, які порушують емоційну сферу, емоційне благополуччя, що викликає наявність таких деструктивних проявів як: негативізм, упертість, тривога, неврози, страхи [4; 13].

Так, М.Ю. Дробижев та Т.А. Захарчук відмічають у хворих цукровим діабетом легкі депресії. Причому підкреслюється, що депресії частіше діагностуються протягом місяця після встановлення діагнозу ендокринного захворювання.

Також є дані опису важкого стану ендокринного захворювання, яке супроводжується частими комами. Так А.К. Добржанська описала депресивні стани, які протікають з емоційною лабільністю, плаксивістю у хворих, які перенесли діабетичні коми. У дослідженні М.М. Жарікова описані хворі цукровим діабетом, у яких депресивні стани протікають зі скаргами на почуття нудьги, безрадісності.

Переживання неблагополуччя розглядає Г.М. Бреслав, який відмічає, що «*емоційне неблагополуччя*» - це негативне емоційне самопочуття людини, що може виникати у випадках, наприклад, при переживанні неуспіху певного виду діяльності, особливо у ситуаціях змагання, іноді при відразі до певній їжі чи ситуаціях жорсткої регламентації життя [2].

Деякі науковці вивчали статеві відмінності в профілі особистості при цукровому діабеті. Так, у чоловіків середньої важкості цукрового діабету має місце тривога дотично здоров'я, потреба в сторонній допомозі, а у жінок – аутизація, відчуження, ригідність. При цукровому діабеті важкої форми в чоловіків спостерігається іпохондрія, наростання депресії, надмірне занепокоєння, внутрішня напруженість, тривога, у жінок – ригідність поведінки, мислення [12].

Теоретичний аналіз наукової літератури, емпіричні факти досліджень показали відсутність розробленості емоційного благополуччя як визначального фактору розвитку мотиваційно-сміслової сфери хворих на цукровий діабет. Адже саме емоційний компонент, відчуття емоційного благополуччя відіграє важливу роль у розвитку таких психологічних складових, як: мотиваційно-сміслова сфера (мотиви, потреби, цілі, прагнення, мотиваційні установки, смисло-життєві, ціннісні орієнтири); особистісні якості (вольові, моральні, соціокультурні, поведінкові, діяльнісні, мотиваційні); основні форми спрямованості особистості (світогляд, ідеали, схильності, інтереси, бажання, нахили, переконання).

Мета статті - проаналізувати сутність емоційного благополуччя у розвитку мотиваційно-сміслової сфери хворих на цукровий діабет.

Виклад основного матеріалу. Цукровий діабет – це ендокринне, хронічне захворювання, яке обумовлене абсолютною або відносною інсуліновою недостатністю, що призводить до порушення обміну

речовин, перш за все вуглеводного, ураження судин та нервової системи [12].

Виокремлюють різні форми цукрового діабету:

- легка форма, яка проявляється у порушенні вуглеводного обміну, лікується за рахунок дієти, що включає малий вміст вуглеводів і жирів, також раціональної організації праці й відпочинку і зниженням маси тіла до оптимальних показників в рамках вікових норм;
- середня форма, у лікуванні якої вже використовують інсулін або інші антидіабетичні препарати;
- важка форма припускає сувору дієту, високі дози інсуліну, порушення працездатності, з переводом на інвалідність (див. рис. 1).

«Діабет у дорослих нерідко супроводжується астеничною симптоматикою у вигляді підвищеної стомлюваності, зниження працездатності, порушень сну, головного болю, емоційної лабільності. Характерна підвищена збудливість і виснажуваність нервових процесів, ослаблення активної уваги, зниження пам'яті на поточні події, підвищена лабільність вегетативної нервової системи, нав'язливі сумніви, нав'язливі спогади, нав'язливий страх, дратівливість, що переходить у пригніченість і тривожність із фіксацією на дрібних образах» [12].

На відміну від дорослих, у дітей цукровий діабет протікає важче, що обумовлено інтенсивністю як обмінних процесів, так і психологічними особливостями: тривожність, погане самопочуття, слабкість, запаморочення, порушеного сну, головна біль, запаморочення, "розбитість", часті кошмарні сновидіння. Після неспокійних ночей хворі діти протягом усього дня залишаються млявими, капризними, дратівливими, похмурими і апатичними. Нерідко у дітей спостерігають несподівані, невмотивовані зміни настрою і

Рис. 1. Структура емоційного благополуччя / емоційного неблагополуччя у розвитку мотиваційно-сміслової сфери хворих на цукровий діабет

поведінки. Також у початковому періоді у дитини відмічається загальна слабкість, схуднення при гарному апетиті, дратівливість, зниження успішності в школі, нудота, іноді нічне нетримання сечі, що вказує на декомпенсацію цукрового діабету [12].

З точки зору Д.Н.Ісаєва: "Майже у всіх хворих спостерігається астеничний стан різної вираженості: втома, зниження працездатності, послаблення уваги, головні болі після навантаження, дисомнія і т.п. Прояви астенії стійкі, втома у них викликається мінімальною напругою, супроводжується головними болями, сонливістю, загальмованістю, явною дратівливістю чи слізливістю" [5].

У зв'язку з наявністю і проявами багатьох деструктивних станів, велике значення для дитини, хворої на цукровий діабет, має саме **емоційний аспект**, який обумовлює її поведінкові акти, відношення до оточуючих, продуктивність діяльності, становлення і розвиток, майбутнє всієї життєдіяльності.

З однієї сторони **емоційні чинники** - генетичні задатки дитини у сфері емоцій, а з іншої - особистий досвід, набутий у соціумі, взаємовідносинах, соціокультурному арсеналі, а головне, безумовно – це самопочуття дитини, її психофізіологічний, емоційний стан, який обумовлює різні способи вираження емоцій і прояви поведінки.

Надалі наявні емоції, почуття спонукають до дії, тобто до **мотиваційного процесу**, який визначає спрямованість дитини, хворої на цукровий діабет, управляє її поведінкою, активністю і стійкістю; сприяє виділенню об'єктів і предметів, які відповідають потребам особистості дитини і стимулюють організацію діяльності, спрямовану на їхнє задоволення.

Але ж батьки вдома, вихователі у дитячих садочках, вчителі у школі не завжди можуть створити дитині, хворої на цукровий діабет, сприятливу, позитивну соціально-психологічну, **емоційну атмосферу**,

яка б надавала можливість реалізації мотиваційно-потребової, мотиваційно-сміслової сфери дитини, позитивно впливала б також на перебіг захворювання.

Так, незадоволеність дитини взаємовідносинами з оточуючими виступає у різноманітних переживаннях: розчаруванні, образи, гніву, ображеного самолюбства, що підкреслює у хворого відчуття своєї неповноцінності в порівнянні з однолітками. У одних випадках ці переживання можуть виявлятися яскраво, в інших - безпосередньо - у мові, міміці, позі, рухах. Але можуть і інакше, наприклад, у особливості дій, різних вчинків, нестандартних ставлень до інших. У разі проявів негативних емоцій у дитини, які спонукають її вести себе певним чином, не легко виявити, що саме дає підстави цієї поведінки, тих чи інших вчинків дітей [16].

Тепер більш докладніше розглянемо сутність та прояви емоційного неблагополуччя дитини, хворої цукровим діабетом, якій притаманні виражені емоційні реакції і розлади поведінки, часто розвивається депресія і агресивність, у тому числі і агресія, яка спрямована на самого себе (аутоагресія).

У зв'язку з негативними переживаннями, дитина відчуває **емоційне неблагополуччя**, яке у свою чергу, спонукає до деструктивних проявів, які сигналізують про дискомфорт, напругу, стрес дитини, проявляються у різних негативних рисах: схильності ображатися, вразливості, жадібності, егоїзмі, страхах, тривожності, агресії, жорстокості, некерованості, замкнутості, байдужості, відсутності інтересу до будь-чого [16] (див. рис. 1).

Дорослий повинен піклуватися про усунення негативних, гнітючих емоцій, які не тільки негативно впливають на захворювання цукровим діабетом, але й взагалі на відправлення організму. Не тільки галас і заціпеніння дитини з переляку шкідливі для його фізичного і

розумового розвитку, і навіть тривалий плач відбивається несприятливо як у харчуванні, так і психічному розвитку. Дуже важливо підтримувати позитивні емоційні стани дітей і близькі дітям заняття і ігри, де ці стани зміцнюються.

Соціальний розвиток дітей, хворих на цукровий діабет, по - справжньому може здійснюватися лише у емоційному контакті з дорослим. Від якості спілкування залежать не тільки фізіологічний стан дитини, а й повноцінний її розвиток, позитивне емоційне самопочуття серед близьких для неї людей. Натомість це впливає на розвиток і позитивні взаємовідносини з однолітками.

Позбавлення дитини любові і участі дорослого у його житті, змістовного спілкування з дитиною при різноманітних обставинах, призводить до загальмованості емоційної сфери, занурення у хворобу, і, як наслідок, до затримки психічного розвитку дитини, до втрати інтересу до життя, навчання.

Спостереження над поведінкою дітей у ранньому дитинстві дозволяють підмітити деяку стійкість окремих емоційних проявів, які починають сприяти виникненню стійких форм поведінки, складових, за словами Л.І.Божович, "основу формування характеру дитини" [15].

Так, властиві дитині переживання радості закріплюється за певних умов і перетворюються на різні риси характеру - в життєрадісність; підвищену збуджуваність нервової системи, дратівливість, можуть призвести до утворення такої межі характеру, як запальність, яка стає великою перешкодою у спілкуванні з людьми.

При сприятливих умовах розвитку, стійкі негативні емоційні стани нехарактерні для дітей, а при несприятливих - в дитини виникає негативне емоційне ставлення до певних сторін життя або до людей. З одного боку, це сприяє підвищеній захворюваності у дитячих садках простудними та іншими захворюваннями, зокрема неврозами; з іншого

боку, призводить до розвитку в дитині небажаних рис характеру, таких як: тривожність, боягузтво, тощо.

Дезорганізуючу роль у житті й діяльності дітей вносять тривалі негативні емоційні стани. Закріпившись, вони починають регулювати психічну діяльність й поведінку дитини небажаним чином: призводять до негативних уявлень дітей, до заперечення переваг спільної гри, недовірі, байдужості. У пізньому віці це може призвести до формування негативної життєвої позиції, а в окремих випадках - до затримки загального психічного розвитку дитини.

Для вибору ефективних засобів впливу на оптимізацію емоційних проявів дітей, хворих цукровим діабетом, можна умовно виокремити емоційні порушення у двох напрямках. З одного боку, емоційні порушення виявляються у відносинах дитини з іншими людьми; з іншого - у особистісних якостях, внутрішніх її переживань. На підставі цього розподілу лежать ті аспекти життя дитини, у яких, насамперед виявляється *емоційне неблагополуччя*.

При виникненні цукрового діабету, або будь-якого іншого хронічного захворювання, у дитини формується так звана *внутрішня картина хвороби*, яка має негативний вплив на її соматичний стан. Внутрішня картина хвороби визначається як весь комплекс змін взаємовідносин людини, пов'язаний з виникненням і розвитком хронічного захворювання. Після постановки діагнозу цукрового діабету виникає безліч переживань, які викликають різні невротичні реакції, такі як: «реакція ігнорування хвороби; невротичний тип реакції із тривожно-фобічним відношенням до хвороби; емоційний тип реакції, при якому відношення до хвороби завуальовано переважно дратівливістю, емоційною лабільністю» [12]. Тому, ще з 1986 року використовується термін "діабетична особистість", якій властиві емоційна нестійкість, залежність, байдужість, лабільність настрою, тривожність [12].

Саме всі ці негативні прояви формують емоційне неблагополуччя хворих цукровим діабетом дітей, яке також пов'язане з небажанням відвідувати дитсадок, школу, з негативним ставленням до дітей вихователів, вчителів.

Разом з цим, є низка причин, які порушують емоційне благополуччя. Так, дитина, яка хвора цукровим діабетом, **відчуває емоційне неблагополуччя**, якщо:

- не одержує досить любові від своїх батьків, особливо від матері;
- відчуває непогодженість у вимогах від неї;
- відчуває велике, невідповідне віку і стану здоров'я навантаження;
- у родині панує негармонійний стиль виховання;
- у родині панує неблагополучна атмосфера;
- відчуває надмірну суворість батьків або дорослих, покарання, боїться зробити щось не так [15].

Найчастіше емоційне неблагополуччя переживають ті діти, які виховуються в проблемних родинах, у яких часто повчають і контролюють, відсутнє добре, якісне спілкування та спільна діяльність. Члени родини не налаштовані одне на одного, вони або сваряться, або відбувається емоційне відчуження. Тому потреби дитини в таких родинах перебувають на периферії уваги батьків.

Проте особливо гострі і стійкі негативні емоційні переживання спостерігаються при незадоволеності дитини ставленням щодо нього оточуючих людей, особливо вихователя і однолітків. Гострота і тривалість цих переживань засвідчують особливу значущість для дитини - дошкільника благополучних взаємовідносин з однолітками» [2].

Отже, якщо під **емоційним неблагополуччям** розуміється негативне самопочуття дитини, яке спричиняється багатьма чинниками, головним з яких є незадоволеність дитини спілкуванням з

дорослими, насамперед з батьками, вихователями та однолітками, то **емоційне благополуччя** - позитивне емоційне самопочуття, якісна характеристика життя людини, почуття емоційного комфорту, переживання результатів успіхів; важлива умова оптимізації збереження фізичного та психічного здоров'я, що забезпечують активне ставлення до світу.

Саме **емоційне благополуччя**, яке проявляється у позитивному настрою, у доброму, гуманному ставленні до людей, надає почуття емоційного комфорту людини, хворої цукровим діабетом, що спонукає її до оптимізації мотиваційної сфери, до активізації смисло-життєвих, ціннісних орієнтирів, формує оптимістичний світогляд та ідеали особистості у системі поглядів на природу, суспільство, моральні принципи у поведінці, спілкуванні, спонукає до розвитку таких якостей особистості, як людяність, почуття справедливості, розумність та ін.

Фундамент емоційного благополуччя закладається саме в дитячому віці і є необхідною умовою позитивного розвитку дитини, особливо хворої на цукровий діабет. Забезпечується емоційне благополуччя проявом турботи дорослого й демонстрацією дитині свого позитивно-емоційного ставлення до неї. Родина - це середовище, в якому задовольняється фундаментальна потреба маленької дитини бути прийнятою всерйоз і бути шанованою [15].

Емоційне благополуччя дитини виражається в таких її рисах: довіра до світу, здатність проявляти гуманні почуття, в умінні співпереживати й відчувати стан іншої людини, в наявність позитивних емоцій і почуття гумору, здатність і потреба в тілесному контакті, почуття подиву, варіативність поведінки, здатність до позитивного підкріплення себе та власних дій, упевненість у собі, уміння знаходити спільну мову з іншими людьми [15].

«Задовольняються **провідні потреби** дитини-дошкільника у його родині, у: любові та прийнятті, розумінні й повазі, довірі до навколишнього світу, нових враженнях, самотійності, чіткого дотримування несуперечливих правил, ритмічній організації життя» [15].

Для того, щоб задовольнити емоційні потреби дитини, хворих на цукровий діабет, існують різні способи, такі як: контакт очей, тілесний контакт, пильна увага, дисципліна, режим, приклад дорослих, забезпечення самотійності.

Щоб знати, чи комфортно почуває себе дитина, потрібно вміти розрізняти прояви емоційного благополуччя й неблагополуччя.

Варто пам'ятати, що емоційне благополуччя залежить і від оптимальності систем «*мати - дитина*», «*батько - дитина*». Високий рівень емоційного благополуччя формується, якщо батьки підтримують дитину. Забезпечити такий тип взаємодії можуть гармонійні типи батька й матері. Спокійна і врівноважена мати насолоджується, спілкуючись із дитиною. Вони близькі, але мама не обмежує свободу рухів дитини. Мати почувається здатною відволікти свою увагу від дитини, і водночас вона весь час із дитиною.

Гармонійний тип батька характеризується такими якостями: доступністю, участю у спільній діяльності (прямі контакти, догляд за дитиною), відповідальністю, інформованістю про все, що стосується дитини (здоров'я, навчання, захоплення, місцеперебування, бажання, потреби). Емоційне благополуччя забезпечується проявом турботи дорослого й демонстрацією дитині свого позитивно-емоційного ставлення до неї.

Дотримання батьками певних нескладних правил сприяє створенню **атмосфери емоційного благополуччя дитини**, хворої на цукровий діабет, в родині:

- прийняття дитини з її позитивними і негативними якостями;
- створення в родині безпечної атмосфери, наповненої позитивними емоціями;
- заохочення та стимуляція розвитку всіх здібностей дитини;
- варіювання дорослими власних стратегій поведінки залежно від віку й поведінки дитини, включаючи форми заохочень і обмежень;
- включення в дитяче життя;
- підтримка успіхів дитини;
- вираження своїх почуттів: ділитися почуттями - значить довіряти;
- вирішення конфліктів конструктивними способами;
- використання в повсякденному спілкуванні привітних фраз;
- прояв любові у вигляді фізичних доторків: обіймати слід не менше 4, а краще - 8 разів щодня [15].

Дійсно, хворі на цукровий діабет потребують підтримки і розуміння не тільки з боку батьків і вихователів, а й з боку психологів. Саме **психологічне благополуччя є важливою метою лікування при діабеті**. Психічний стан пацієнта поліпшує фізіологічний стан дитини, що буде впливати на ступінь компенсації діабету.

«Психологічний стан пацієнта можна поліпшити шляхом правильного спілкування, поваги почуття власної гідності пацієнта, а також визнання і відповіді на різні потреби кожного конкретного пацієнта. Хворі, які страждають діабетом, потребують допомоги при формуванні мотивації для проведення самоконтролю» [11].

Дійсно, один із головних аспектів **психологічного благополуччя** є підтримка мотивації хворої дитини до самоконтролю. Цей напрям охоплює: вибір хворим режиму лікування, ступінь дотримання цього

режиму, врахування самооцінки хворої дитини, відносин з оточуючими, відношення до життєвих обставин, знання важливості контролю за діабетом, контроль психологічної якості життя хворої дитини. Саме останній аспект включає контроль не тільки цукрового діабету, а й своєчасне виявлення незадоволеності хворого лікуванням, іншої допомоги; виявлення хворих з депресивними або тривожними станами; оцінки впливу нових режимів лікування не тільки на якість метаболічного контролю, але і на психологічний стан і задоволеність лікуванням хворих на цукровий діабет; встановленням причин будь-якого випадку **психологічного неблагополуччя** або **психологічної незадоволеності** з метою їх адекватної корекції, з урахуванням індивідуальних побажань хворих, самоконтролю, способу життя, наявності деструктивних сімейних відносин, що демонструє комплексна система психологічного благополуччя (див. рис. 2).

Б. Драпкін відмічає, що «потрібно просто *любити* дитину! Як наслідок, у дитини з'являється почуття емоційного комфорту, виникає прихильність до дорослого, який цей комфорт забезпечує, що дає дитині впевненість у стосунках зі світом. І дитина «вирастає впевненою людиною, яка вірить у свої сили, і щасливою людиною, яка завжди зуміє реалізуватися» [15].

Також для уникання стресів, слід не контактувати з людьми, які негативно налаштовані, необхідно контролювати себе, оточення, де знаходиться дитина, хвора на цукровий діабет, й максимально зберігати спокій. Якщо дитина впала у депресію і не бачить сенсу в житті, потрібно постаратися створити їй атмосферу емоційного благополуччя й допомогти знайти мету в майбутньому для досягнення якої необхідно зберігати добре здоров'я [10].

Рис. 2. Комплексна система психологічного благополуччя дитини, хворої на цукровий діабет

Висновки. Таким чином, розглянуто такі емоційні прояви як емоційне благополуччя / неблагополуччя. Підкреслено, що емоційне благополуччя в сім'ї і навчальних закладах - визначальний чинник розвитку особистості дитини хворої на цукровий діабет. Розглянуто емоційне благополуччя як визначальний фактор розвитку мотиваційно-смислової сфери хворих на цукровий діабет, так як саме емоційне благополуччя - позитивне емоційне самопочуття, якісна характеристика життя людини, почуття емоційного комфорту, важлива умова оптимізації збереження фізичного та психічного здоров'я, які забезпечують активне, позитивне ставлення до світу, потреб, цілей, прагнення, мотиваційних установок, смисло-життєвих, ціннісних орієнтирів.

Розглянуто риси емоційного благополуччя дитини, хворої на цукровий діабет, такі як: довіра до світу, здатність проявляти гуманні почуття, уміння співпереживати й відчувати стан іншої людини, наявність позитивних емоцій і почуття гумору, здатність і потреба в тілесному контакті, почуття подиву, варіативність поведінки, здатність до позитивного підкріплення себе та власних дій, упевненість у собі, уміння знаходити спільну мову з іншими людьми.

Представлена низка причин, які порушують емоційне благополуччя: не одержує досить любові від своїх батьків, особливо від матері, відчуває непогодженість у вимогах від неї, відчуває велике, невідповідне віку навантаження, у родині панує негармонійний стиль виховання, неблагополучна атмосфера, відчуває надмірну суворість батьків або дорослих, покарання, боїться зробити щось не так.

Підкреслено, що емоційне неблагополуччя - негативне емоційне самопочуття, яке з'являється незадоволеністю дитини спілкуванням з дорослими, з батьками, вихователями та однолітками, що негативно впливає на особистісні якості (вольові, моральні, соціокультурні,

поведінкові, діяльнісні, мотиваційні), а також спрямованість особистості (світогляд, ідеали, схильності, інтереси, бажання, нахили, переконання). Також представлено риси емоційного неблагополуччя: схильність ображатися, вразливість, жадібність, егоїзм, страхи, тривожність, агресія, жорстокість, некерованість, замкнутість, байдужість, відсутність інтересу до будь-чого.

Виокремлено деякі компоненти, які можуть сприяти створенню атмосфери емоційного благополуччя дитини, хворої на цукровий діабет, такими в родині є: прийняття дитини з її позитивними і негативними якостями; створення в родині безпечної атмосфери, наповненої позитивними емоціями; заохочення та стимуляція розвитку всіх здібностей дитини; варіювання дорослими власних стратегій поведінки залежно від віку й поведінки дитини, включаючи форми заохочень і обмежень; включення в дитяче життя; підтримка успіхів дитини; вираження своїх позитивних почуттів; вирішення конфліктів конструктивними способами; використання в повсякденному спілкуванні привітних фраз, тощо.

Перспективами подальших досліджень є розробка програми психологічної допомоги з навчання хворих, на цукровий діабет, їх родичів, педагогічний, медичний персонал у подоланні психологічних проблем, пов'язаних з емоційним неблагополуччям, яке суттєве може підвищити ризик психічних розладів при цукровому діабеті і спричинити страждання хворому, ускладнити діагностику, погіршити прогноз і збільшити процес лікування хвороби.

Литература:

1. Александер Ф. (2018) Психосоматическая медицина; пер. с англ. А.М. Боковиков, В.В. Старовойтов. 382 с.

2. Бреслав Г.М. (1990) Емоційні особливості формування особистості дитинства. М.: Педагогіка, 144 с.
3. Василенко Т.Д., Селин А.В., Мангушев Ф.Ю. (2016) Смысловые аспекты телесного опыта хронического соматического заболевания. Курский науч.-практ. вестн. "Человек и его здоровье". № 2. С. 116-121.
4. Захаров І.А. (1993) Як попередити відхилення поведінки дитини. М.: Просвітництво, 192 с.
5. Исаев Д. Н. (2004) Детская медицинская психология. Психологическая педиатрия. СПб.: Речь, 384с.
6. Качан Е.П., Кулак А.И. (2015) Особенности внутренней картины болезни у пациентов с сахарным диабетом 2-го типа в зависимости от длительности заболевания. Журн. Белорус. гос. ун-та. Философия. Психология. С. 108-114.
7. Кирилова О.О. (2017) Новий підхід до вивчення локусу контролю здоров'я в підлітків із цукровим діабетом І типу. Укра. журн. дитячої ендокринології. № 1. С. 16-20.
8. Меллина Т.В., Поберей Д.Н. (2012) Психосоматические аспекты развития сахарного диабета. № 1. С. 105-108. Код доступа: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (2021, май, 29).
9. Менделевич В.Д., Соловьева С.Л. (2002) Сахарный диабет. Неврология и психосоматическая медицина. М.: МЕДпресс-информ, С. 561-568.
10. Профілактика цукрового діабету (2021) [Електронний ресурс]. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/profilaktika-czukrovogo-diabetu/> (2021, май, 30)
11. Психологічні аспекти роботи з хворими на цукровий діабет (2021) [Електронний ресурс]. URL:

<https://healthcenter.od.ua/2020/11/16/psychologichni-aspekty-roboty-z-hvorymy-na-cukrovyy-diabet/> (2021, май, 30).

12. Психологічні особливості хворих на цукровий діабет [Электронный ресурс].URL: https://pidru4niki.com/88810/psihologiya/psihologichni_osoblivosti_hvori_h_tsukroviy_diabet (2021, май, 31).
13. Емоційні порушення у дитячому і похилому віці та їх корекція (1990) Під ред. В.У. Лебединського, О.С. Микольської, О.Р. Баєнської, М.М. Ліблінг. М.: Просвітництво, 194 с.
14. Емоційний розвиток дошкільника (1985) Під ред. А.Д. Кошелевой. М.: Просвітництво, 176 с.
15. Емоційне благополуччя дитини в сім'ї (2021) [Электронный ресурс]. URL: http://www.dnz100.edu.kh.ua/storinka_vihovatelej/storinka_psihologa/emocijne_blagopoluchchya_ditini/ (2021, май, 25).
16. Ясінська Х. Адаптація дітей раннього віку до перебування в ДНЗ Психолог дошкілля. №4 (21). С.3.

References:

1. Aleksander F.(2018) Psihosomaticeskaja medicina [*Psychosomatic medicine*]; per. s angl. A.M. Bokovikov, V.V. Starovojtov. 382 s. [in Russian].
2. Breslav H.M. (1990) Emotsiini osoblyvosti formuvannia osobystosti dytynstva [*Emotional features of the child's personality formation*]. М.: Pedahohika, 144 s. [in Ukrainian].
3. Vasilenko T.D., Selin A.V., Mangushev F.Ju. (2016) Smyslovye aspekty telesnogo opyta hronicheskogo somaticheskogo zabolevanija [*Semantic aspects of the physical experience of chronic somatic disease*]. Kurskij nauch.-prakt. vestn. "Chelovek i ego zdorov'e". № 2. S. 116-121. [in Russian].

4. Zakharov I.A. (1993) Yak poperedyty vidkhylennia povedintsi dytyny [*How to prevent the deviation of the child's behavior*. M.: Prosvitnytstvo, 192 s. [in Russian].
5. Isaev D. N. (2004) Detskaja medicinskaja psihologija. Psihologicheskaja pediatrija [*Children's medical psychology. Psychological pediatrics*]. SPb.: Rech', 384s. [in Russian].
6. Kachan E.P., Kulak A.I. (2015) Osobennosti vnutrennej kartiny bolezni u pacientov s saharnym diabetom 2-go tipa v zavisimosti ot dlitel'nosti zabolevaniya [*Features of the internal account of the disease in patients with type 2 diabetes sugar, depending on the duration of the disease*] Zhurn. Belorus. gos. un-ta. Filosofija. Psihologija. S. 108-114. [in Russian].
7. Kyrylova O.O. (2017) Novyi pidkhid do vyvchennia lokusu kontroliu zdorovia v pidlitkiv iz tsukrovym diabetom I typu [*A new approach to the study of health control locus in teenagers with type I diabetes sugar*] Ukra. zhurn. dytiachoi endokrynolohii. № 1. S. 16-20. [in Ukrainian].
8. Mellina T.V., Poberej D.N. (2012) Psihosomaticheskie aspekty razvitija saharnogo diabeta [*Psychosomatic aspects of the development of diabetes sugar*]. № 1. S. 105-108. Kod dostupu: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe [in Russian]. (2021, May, 29).
9. Mendelevich V.D., Solov'eva S.L. (2002) Saharnyj diabet [*Diabetes sugar*] Nevrozologija i psihosomaticheskaja medicina. M.: MEDpress-inform, S. 561-568. [in Russian].
10. Profilaktyka tsukrovoho diabeta (2021) [*Prevention of diabetes sugar*] [Elektronny resurs] URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/profilaktika-cukrovogo-diabetu/> [in Ukrainian]. (2021, May, 30).
11. Psykholohichni aspekty roboty z khvorymy na tsukrovyi diabet (2021) [*Psychological aspects of working with patients with diabetes sugar*]

- [Elektronny resurs]. URL:
<https://healthcenter.od.ua/2020/11/16/psychologichni-aspekty-roboty-z-hvorymy-na-czukrovyj-diabet/> [in Ukrainian]. (2021, May, 30).
12. Psykholohichni osoblyvosti khvorykh na tsukrovyi diabet (2021) [*Psychological characteristics of patients with diabetes sugar*] [Elektronny resurs]. URL:
https://pidru4niki.com/88810/psihologiya/psihologichni_osoblivosti_hvorih_tsukroviy_diabet [in Ukrainian]. (2021, May, 31).
13. Emotsiini porushennia u dytiachomu i pokhylomu vitsi ta yikh korektsiia (1990) [*Emotional disorders in childhood and old age and their correction*] Pid red. V.U. Lebedynskoho, O.S. Mykolskoi, O.R. Baienskoi, M.M. Liblynh. M.: Prosvitnytstvo, 194 s. [in Russian].
14. Emotsiinyi rozvytok doshkillnyka (1985) [*Emotional development of preschool children*] Pid red. A.D. Koshelevoi. M.: Prosvitnytstvo, 176 s. [in Russian].
15. Emotsiine blahopoluchchia dytyny v sim`i (2021) [*Emotional welfare of the child in the family*] [Elektronny resurs]. URL:
http://www.dnz100.edu.kh.ua/storinka_vihovatelej/storinka_psihologa/emocijne_blagopoluchchya_ditini/ [in Ukrainian]. (2021, May, 25).
16. Iasinska Kh. Adaptatsiia ditei rannoho viku do perebuvannia v DNZ (2021) [*Adaptation of young children to stay in the DNZ*] Psykholoh doskillia. №4 (21). S.3.

Citation: I. Volzhentseva (2021). EMOTIONAL WELFARE AS A DETERMINING FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF THE MOTIVATIONAL AND SEMANTIC SPHERE WITH DIABETES SUGAR PATIENTS . Frankfurt. TK Meganom LLC. Paradigm of knowledge. 3(47). doi: 10.26886/2520-7474.3(47)2020.5

Copyright I. Volzhentseva ©. 2021. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.